

İŞÇİ SINIFI İÇİN MODERN YAŞAMIN KODLARI: ALPULLU ŞEKER FABRİKASI

Ali Mülayim¹, Timur Kaprol²

ÖZET

Alpullu Şeker Fabrikası Erken Cumhuriyet döneminde kurulmuş modern fabrikalardan biridir. Alpullu Şeker Fabrikası yalnızca bir üretim tesisi değil aynı zamanda modern Türk ailesinin yaşamının kültürel kodlarını yansıtan bir alandır. Fabrika yerleşkesindeki binaların gelişimi ve çeşitliliği genç Türkiye'nin sosyal ve kültürel aktivite sunma çabasını temsil eder. Üretim binalarının yanında işçi konutları, villalar, tiyatro salonu, spor alanları ve sosyal yaşamın mimari altyapısı bu fabrikanın Türkiye'nin kuzey batı bölgesindeki Kırklareli ili yakınında bir kültürel merkez olarak planlandığının göstergesidir.

Bu makale fabrika yerleşkesinin genel hatları ile var olan değerinin yanında gelecekteki ekonomik ve sosyal durumunu da irdelemektedir. Bugün ekonomik olarak karlılığını yitirmiş olan birçok Erken Cumhuriyet Dönemi fabrika yerleşkesi çürümeye terk edilmiş, özelleştirilmiş ve binalar zarar görmüştür. Oysa Türkiye'deki ekonomik reform döneminin ve modern fabrika yerleşkelerinin gelişiminin tarihsel tanığı olan bu işletmeler koruma altına alınmalıdır. Alpullu şeker fabrikası orijinal kültürel kodları korunarak, çağdaş değerlere uygun yeni bir formda kullanılmalıdır. Bu makalede belgesel kanıt olarak arşiv materyalleri, fotoğraflar, görseller ve çizimler sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Alpullu, Şeker Fabrikaları, Modern Yaşam, İşçi

THE CODES OF THE MODERN LIFE FOR LABOUR: ALPULLU SUGAR FACTORY

ABSTRACT

Alpullu Sugar Factory is among the modern factories which were established in the early decades of the republican period. It is not only a place of production but it can also be considered as a field where cultural codes of the modern living were experienced by the modern Turkish family. Its development and variety of building types on the site represent young Turkey's concern for the cultural and social activities in labour settlements. Beside the factory and buildings of production, residential area of the labour, villas, theatre hall, sports areas and architectural infrastructure of social gathering display that the factory with its settlement was planned as a cultural hub around Kırklareli, the north-western region in Turkey.

This paper not only deals with the general layout of the factory settlement but also with its future position as an area with multiple economical and social relations, still extant. Today many early republican factory settlements are enlisted as economically inefficient, so they are left to decay, areas were sold and buildings were destroyed. However regarding their historical position they should be preserved in a way as they witness a period of economic reforms and development of the modern labour settlements in Turkey. Future position of Alpullu sugar factory must maintain the original cultural codes but in a new form of contemporary values. Archival material, photos, illustrations and drawings will be presented as the documentary evidences of the paper.

Keywords: Alpullu, Sugar Factories, Modern Living, Labour

*2nd Biennial of Urban&Architectural Restoration konferansında aynı isimli basılmamış bildiriden türetilmiştir.

¹ Yrd.Doç.Dr., Kırklareli Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, ali.mulayim@klu.edu.tr

² Yrd.Doç.Dr., Trakya Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, timurkaprol@trakya.edu.tr

Giriş

Uzun süren savaşlardan çok büyük kayıplar (işgücü, toprak ve ekonomik) ile çıkan imparatorluğun toparlanmasının imkânsız olduğu görülmüş ve Ankara Hükümeti'nin Kurtuluş Savaşı sonrasında tek yetkili hükümet olduğu ortaya çıkmıştır. Bu dönemde ekonominin toparlanabilmesi için, Cumhuriyet ilan edilmeden hemen önce ekonomik anlamda devrim sayılabilecek İzmir İktisat Kongresi 17 Şubat- 4 Mart tarihlerinde İzmir'de yapılmıştır. 1923 Türkiye İktisat Kongresi'nde kabul edilen esaslar " Misak-ı İktisadî " ve "Çiftçi, tüccar, sanayici ve işçi gruplarının iktisadî esasları " başlığı altında iki grupta toplanmıştır. Bu toplantıda alınan kararlar bir temenni metni niteliğine sahiptir (**Altıparmak, A**). 1923 yılında toplanan İzmir İktisat Kongresi'nde sanayi yapılanmasının yol haritası belirlenmiştir. Sanayileşmenin önündeki en önemli engellerden birisi, kurulacak fabrikalara maddi kaynak sağlayacak finans kuruluşları ve yeterli sermayenin olmamasıdır. 1924 yılında Atatürk'ün bizzat teşviki ile Türkiye İş Bankası kurulmuştur. Türkiye İş Bankası'nın Erken Cumhuriyet Dönemi sanayi tesislerinin birçoğunda iştiraki olmuştur. Alpullu Şeker Fabrikası da bu işletmelerden bir tanesidir.

Şekil 1. Alpullu Şeker Fabrikası (Türkiye Şeker Fabrikaları Arşiv)

Amaç Ve Yöntem

Bu çalışmada öncelikli amaç, Alpullu Şeker Fabrikası Yerleşkesini yer seçiminden, kuruluşuna; fiziksel ve mimari özelliklerinden tescil sürecine kadar inceleyerek mevcut durum tespitini yapmak ve var olan değerini ortaya koymaktır. Bu amaçla çalışmada, arşiv materyalleri, fotoğraf ve çizim gibi görsel materyaller kullanılarak tespit çalışması yapılmıştır.

Alpullu Şeker Fabrikası

Yer Seçimi

Alpullu'nun, Edirne-İstanbul tren yolu ve karayolunun geçiş noktasında olmasının şeker fabrikası kurulmasında önemli etkisi olmuştur. Gerek makinelerin gerekse hammaddenin taşınması ve gerekse de üretilen şekerin nakledilmesi açısından lojistik olarak çok avantajlı bir konumdadır. Ayrıca en büyük pazar olan İstanbul'a yakın olması da yer seçiminde etkili olmuştur. Bunların dışında şeker fabrikaları için en önemli konulardan biri de su kaynağına yakınlıktır. Alpullu'nun hemen yanından geçen Ergene Nehri, Alpullu'nun bir başka avantajıdır. Uşak Şeker Fabrikasının Alpullu'dan sora üretime başlama nedenlerinden biri olarak su kaynağının yetersizliği gösterilmektedir (Günaydın, 2006). Lojistik açısından incelendiğinde, İstanbul'a yakınlığının yanında Alpullu Tren İstasyonu³ ve Edirne-İstanbul karayolu ulaşımı Fabrika yerinin seçiminde etkili olmuştur.

Şekil 2. a-Alpullu Şeker Fabrikası ve Yan unsurlarının konumu b-Babaeski ve Köyleri Haritası (İl Yıllığı)

³ Tren İstasyonu 1908 yılında Fransızlar tarafından yapılmıştır ve 1937 yılında devletleştirilmiştir (Zarakolu, A).

Kuruluşu

Uşak Şeker Fabrikası'nın temeli atıldıktan sonra Trakya'da özel girişimcilerin ve bölge milletvekillerinin bir araya gelmesi ile "İstanbul ve Trakya Şeker Fabrikaları Anonim Şirketi" kurulmuştur. Şirketin kurulmasına öncülük edenler Edirne milletvekili Faik Kaltakkıran ile Hüseyin Rifki Arduman, Tekirdağ milletvekili Faik Öztrak, Çatalca milletvekili Şakir Kesebir, Bilecik milletvekili İbrahim Çolak, Tütün tüccarı Salim Nuri, Tüccar Hayri İpar, Kereste tüccarı Ali, Fabrikatör Burhanettin ve Tüccar Kasım Yolageldi beylerdir (Taygun, 2013). Kısa süre sonra Hükümetten gerekli destek sağlanmış ve Alpullu Şeker Fabrikası'nın kuruluş detayları da belirlenmiştir. Buna göre; şirketin yatırımlarına ortak olmak amacı ile fabrikanın %68 hissesi İş Bankası, %10'u Ziraat Bankası ve Trakya İlleri Özel İdaresi'nce üstlenilmiştir. %10'nu Trakya köylüsüne ait olan %22 özel teşebbüs hisseli şirketin, tam yetki ile özel teşebbüs tarafından yönetimi ve kuruluş sözleşmesi ile şirket güvence altına alınmıştır (Aydın, 1999).

Şekil 3. Alpullu Şeker Fabrikası İdare Meclisi Azaları (Alpullu Şeker Fabrikası Arşivi)

5 Nisan 125'te şeker fabrikalarının kurulmasına ilişkin kanun T.B.M.M. tarafından kabul edilerek, Alpullu şeker fabrikasını kuracak şirkete başta vergi muafiyeti olmak üzere birçok avantaj sağlanmıştır. (Aydın, 1999).

Taygun'un makalesine göre; şirket kurulduktan sonra aralarında Kazım Taşkent'inde bulunduğu bir teknik heyet Avrupa'da inceleme gezisine çıkmıştır. Bu gezi sırasında Bulgaristan, Romanya, Çekoslovakya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Fransa'daki şeker fabrikalarında incelemelerde bulunarak edindikleri bilgilere istinaden bir şartname hazırlanmış ve firmalardan teklif istenmiştir. Gelen teklifler incelenerek Alpullu Şeker Fabrikası Alman Bukau R. Wolf firmasına sipariş edilmiştir (Taygun, 2013). (Sonraki dönemlerde Alman firma birçok şeker fabrikasının yapım işini de üstlenmiştir Alpullu, Eskişehir, Turhal). Alpullu Şeker Fabrikası, Uşak Şeker Fabrikasından daha sonra kurulmaya başlamasına rağmen 22 Aralık 1925'te temeli atılan fabrika 11 ay gibi kısa bir sürede tamamlanarak 26 Kasım 1926 tarihinde üretime açılmıştır. (<http://www.turkseker.gov.tr/Tarihce.aspx>).

Fabrikanın açılışı ile ilgili 26 Kasım 1926 tarihli Ulus Gazetesi'nde çıkan makalesinde Ahmet Agaoglu o günü şöyle anlatır; "Bugün bu sosyal ve iktisadi hadiseler Cumhuriyetin açmış olduğu medeniyet yolunun en ince izlerine bile Türk Milletinin azami bir uyum kabiliyetinin haiz olduğuna zerre kadar şüphe bırakmamaktadır. Türk'ün kurduğu bu anıt, Türk özel teşebbüsünün çalışma ve gayreti ile ilminin bir başyapıtıdır. Yüzlerce kilo demir kütlesi canlanmış ve insanoğlunun ihtiyacını tatmin için beşerin iradesine tabi birer şuurlu heykel gibi hizmet etmektedir. İşte Türk Şekeri, işte Türk toprağından, emek ve gayretinden meydana gelmiş olan Türk şekerini!.." (Günaydın, 2006). Alpullu Şeker Fabrikası'nda üretilen ilk şekerin heyecanı bu yazıda açıkça görülmektedir.

Lojman giriş kapısından yerleşkeye girildiğinde sağlı sollu lojmanlar bulunmaktadır. Lojman girişinin soluna dönüldüğünde yerleşke içinde eğitimin günümüzde de devam ettiği ilkokul binası bulunur. Lojmanlardan doğuya doğru gidildiğinde İkiz evler diye bilinen iki katlı lojmanlar ve hemen yanlarında günümüzde Atatürk Müzesi olarak kullanılan ve içindeki mobilyaların orijinal haliyle korunduğu Ergene Köşkü ve genellikle toplumsal törenlerin yapıldığı büyük köşk konumlanmıştır. Ergene Köşkünde başta M.Kemal Atatürk'ünde kendi el yazısıyla fabrika ile ilgili düşüncelerini yazdığı ve daha sonra gerek fabrikayı ziyarete gelen yabancı heyetlerin gerekse de fabrikada konaklayan devlet adamlarının düşüncelerini yazdıkları defter yer almaktadır. Ergene Köşkü de yerleşkede bulunan diğer yapılar gibi gerek yapı olarak gerekse de iç mekân donatıları olarak yapıldığı dönemin Avrupa'da yaygın mimari üslubu olan Art Deco izlerini taşır.

Ergene Köşkünün kuzeyinde Türkiye'nin ilk mini golf sahası, yüzme havuzu, mini futbol sahası ve basketbol sahasından oluşan spor alanı bulunur. Spor alanlarının kuzey batısında ise yöre halkına sağlık hizmetlerinin verildiği hastane bulunmaktadır. Köşkların güneybatısında ise Balo salonu ve halkın kullanımına açık olan restoran bulunmaktadır. Özellikle balo salonunun tavan süslemeleri dikkat çekicidir.

Sosyal alanlar hafta sonları veya özel günlerde yöre halkının kullanımına açılarak halkın sosyal gelişimine katkıda bulunmuştur. Uzun süren savaşlardan çıkmış bir toplumun belki de hayal bile edemeyeceği sosyokültürel etkinlikler Alpulu Şeker Fabrikası Yerleşkesi içinde gerçekleştirilmiştir. Alpulu Şeker Fabrikası ile birlikte büyük şehirlerde bile çok yaygın olmayan elektrik ve dolayısıyla ışık Alpulu'ya getirilmiştir. Tüm bunların yanında fabrika çalışanlarına maaşlarından kesilen cüzi miktarlar karşılığında çamaşır makinesi, buzdolabı gibi modern evin gereksinimleri olan eşyalar temin edilmiştir. Özellikle işgücü sıkıntısı çekilen meslek dallarında kurslar düzenlenmiştir. Alpulu ovasında şeker fabrikasının, köylüler için iş kaynağı olmaktan öte bir uygarlık elçisi olduğu fabrikadan enerji dairesi ustabaşılığında emekli olmuş Emrullah Beydeli Trakya şivesi ile şu şekilde ifadelendirmektedir.

"Fabrikaya girende 15'inde idim. Ama pehlivandım ha. Bilekler nah büle büle. Demediler sen çocuksun. Aldılar hemen işe, yani ya inşaattan girdim ben bu ekmek kapusuna. Ama mektebe gittim sonra. Fabrikanın mektebi vardı bilir misin? Yani bu fabrika bu Trakya düzünde yalnız iş değildir, ilimdir be yav ilim. Benim babam ilk pancar dikenlerdendir. Macar ürgetti bize. Tarla işte büle büle sulanacak, büle büle dikilecek. Numune tarlaları vardı fabrikanın. Gider seyredirdim nasıl yapıyorlar diye. Sonra köyde anlatırdım babama. Sonra o bana gene malumat siparişi verirdi. Sorardı. Tohum büle büle bölünüp de mi gömülecek toprağa, yoksa bütün bütün mü? Gider bakardım anlatırdım, babama"

Yöre köylülerinde sanayi tarımına geçilmesi ile birlikte nakit para akışı ile yörede belirgin bir refah gözlenmiştir. Eski Trakya köylüsü yeni sanayi işçisi Emrullah Beydeli sözlerine şu şekilde devam etmektedir.

"Gazi demiş kalkınacak memleket. Kuruldu ya fabrika, mektepse mektep geldi, ziraatse ziraatın hasını ürgendik. Paraysa girdi köylünün cebine. Miskin otururduk kahvede sekiz ay. Olduk burada işçi. Değil öyle ırgat, rençber...sanayi işçisi olduk be yav. A be elektrik gördük biz Alpulu'nun şeker fabrikasında. Elektrik ne, ışıktır. Işık ışık. Sen olsan çalışmazsın mısın ışık için? Bak dinle, ne anlatacam sana. Fabrika yapardı daha deneme çalışması. Akşam oldu, gördüm elektriki. Hafta sonu gittim köye, dedim babama, 'Baba' dedim. 'Görmüşüm cenneti. Koca ova kesmiştir ışığa' Sonra bir gün götürmüşüm anamı. Olmuş akşam vakti. Anam dönmeydi. Rum kızımış. Sevmiş babamı, varmış ona. Olmuş Müslüman. Gördü anam elektrigi. Şaşırdı zavallı, istavroz çıkardı. Yani medeniyettir Alpulu Fabrikası. Mekteptir be mektep..." (Kaprol ve Minez, 2009)

Şekil 6. a- Ergene Köşkü b- Büyük Köşk c- İkiz Evler (Alpulu Şeker Fabrikası Arşiv)

Şekil 7. a- Ergene Köşkü (Alpullu Şeker Fabrikası Arşiv) **b-**Ergene Köşkü Planı (Çizim Mülayim,2012) **c-**Fabrika Lojmanı **d-** Lojman Planı (Kaprol ve Minez,2009)

Şekil 8. a-Hastane Ön Cephe **b-**Hastane İç Mekanı **c-** Yüzme Havuzu ve Futbol Sahası **d-**Mini Golf sahası (Alpullu Şeker Fabrikası Arşiv)

Şekil 9. Uşak, Alpullu ve Eskişehir Şeker Fabrikaları Futbol Takımları (Ayhan,2006)

Şekil 10. a- Balo Salonu (Alpullu Şeker Fabrikası Arşiv) **b-**İlkokul (Alpullu Şeker Fabrikası Arşiv)

Tescil Süreci

Alpullu Şeker Fabrikası gerek tarihe tanıklık etmesi, gerek mimari olarak taşıdığı özellikler bağlamında özgün bir yapı ve "Endüstriyel Miras" tır. Köksal'a göre "Fransızca kökenli olan "endüstri" kelimesi Türk Dil Kurumu Sözlüğüne göre "sanayi" kelimesi ile eş anlamlı olup "ham maddeleri işlemek, enerji kaynaklarını yaratmak için kullanılan yöntemlerin ve araçların bütünü" olarak tanımlanmaktadır. "Endüstri mirası" ise, sanayi kültürünün tarihsel, teknolojik, sosyal, mimari ve bilimsel değere sahip kalıntılarını içerir. İmalathane ve fabrikalar, makineler, atölyeler, madenler ile işleme ve arıtma alanları, ambarlar ve depolar, enerji üretim ve iletim tesisleri, demiryolu, liman gibi ulaşım alanları, ayrıca sanayi alanlarındaki hizmet yapılarından oluşur" (Köksal. Aksoy vd). Bu tanımlamaya uygun olarak 12.09.1997 tarihinde T.C Kültür Bakanlığı Edirne Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 12.09.1997-4108 no'lu kararı ile fabrika alanı kentsel sit alanı, fabrika kompleksi-sanayi tesisi, Ergene Köşkü Atatürk Müzesi olarak koruma altına alınmasına ilişkin Kırklareli Valiliğinin başvurusu üzerine kurul "Erken Cumhuriyet döneminde yapılan Alpullu Şeker Fabrikası kompleksinin imar paftasında işaretlenen sınırları itibariyle doğal tarihi ve kentsel sit alanı olarak tescil edilmesine" karar vermiştir. Karar raporuna göre "Kırklareli ili Babaeski ilçesi Alpullu Kasabası'nda İstanbul-Edirne ve Kırklareli-Babaeski demiryolu hatlarının kesiştiği Alpullu istasyonunun yanında bir kompleks olarak yer almaktadır. Fabrika 26.11.1926 tarihinde üretime başlamış, Türkiye'nin ilk şeker fabrikası olma özelliğine sahiptir. Fabrika ile aynı

dönemlerde inşa edilmiş olan sosyal tesisler (lojman, okul, hastane, sinema, lokanta, misafirhane vb) çeşitli ağaçların ve zengin bir yeşilliğin içerisinde, tam anlamıyla korunması gerekli bir kültür ve tabiat varlığı özelliği taşımaktadır. Kampüs içerisinde yer alan Ergene (Atatürk) köşkü ise tam anlamıyla bir Atatürk müzesi kapasitesine sahiptir. Bunlarla beraber mevcut tren istasyonu ve saray binasının da korunma altına alınması faydalı olacaktır”.

Endüstriyel Mirasın Korunması ve Değerlendirilmesi

Endüstri toplumlarının sosyo-ekonomik gelişimleri, ülkelerin sanayileşme tarihinin izinde anlaşılabilir. Geniş bir perspektiften bakıldığında, endüstri alanları ve yapıları, üretimi gerçekleştiren mekanik donanımları ve içinde yer aldıkları strüktürlerle birlikte, bir ülkenin sosyo-ekonomik geçmişinin önemli göstergeleridir, işlevlerini çoğu zaman hızlı teknolojik gelişmeler nedeniyle kaybettikleri için, bu noktadan sonra temsiliyet niteliği kazanırlar. Bu nedenlerle sanayi bölgeleri, yapıları ve mekanik donanımları, endüstri anıtları olarak adlandırılır ve kamusal alanın olmazsa olmaz parçasına dönüşürler (Cengizkan, 2002).

1931 yılında Carta Del Restaura'nın 4. maddesinde, 'Yaşayan, yani ayakta duran anıtlara, yalnızca özgün işlevinden çok uzak olmayan ve binada gerekli uyarlamaların önemli hasara neden olmayacak şekilde yapılabileceği yeni kullanımlar verilmesi kabul edilebilir'.

Venedik Tüzüğü (Mayıs 1964)'nün Tanımlar kısmının 1. maddesinde "Tarihi anıt kavramı sadece bir mimari eseri içine almaz, bunun yanında belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir yerleşmeyi de kapsar. Bu kavram yalnız büyük sanat eserlerini değil, ayrıca zamanla kültürel anlam kazanmış daha basit eserleri de kapsar' Amaç bölümünün 3. maddesinde 'Anıtların korunmasındaki amaç, onları bir sanat eseri olduğu kadar, bir tarihi belge olarak da korumaktır.' 5. maddesinde 'Anıtların korunması, her zaman onların herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanmakla kolaylaştırılabilir. Bunun kullanma arzu edilir, fakat bu nedenle yapının planı, ya da bezemeleri değiştirilmemelidir. Ancak bu sınırlar içinde yeni işlevin gerektirdiği değişiklikler tasarlanabilir ve buna izin verilebilir”.

Amsterdam Bildirgesi (1975), b bendi "Mimarlık mirası yalnız üstün nitelikli tek yapıları ve çevrelerini değil, tarihsel ve kültürel özelliği olan tüm kentsel ve kırsal alanları içerir". K bendi "Bugünün yeni yapıları yarının mirası olacağından, çağdaş mimarlığın yüksek kaliteli olması için her türlü çaba gösterilmelidir". Tarihi Alanların Korunması ve Çağdaş Roller Konusunda Tavsiyeler (Unesco, 30 Kasım 1976, Nairobi) Tanımlar kısmında a bendinde "Tarihi ve mimari (geleneksel de dahil) alanlar, arkeolojik, tarih öncesi ve tarihi, estetik veya sosyo-kültürel açıdan bütünlükleri ve değerleri kabul edilmiş yapı grupları, yapılar, arkeolojik ve paleontolojik sitlerde olmak üzere açık alanlar anlamını taşıyacaktır. Nitelikli çok farklı olan bu alanlar arasında özellikle aşağıdakileri belirlemek olanaklıdır; prehistorik sitler, tarihi kentler, eski kentsel mahalleler, köyler veya homojen anıtsal gruplar ki, bunların değiştirilmeden korunmuş olmaları kuralı vardır". B bendinde "Çevre, bu alanların algılanış biçimini statik veya dinamik olarak etkileyen veya bu alanlara mekânsal olarak veya sosyal, ekonomik ve kültürel bağlarla doğrudan bağlı olan veya insan eliyle oluşturulmuş yer anlamına gelir". C bendinde "Koruma ' tarihi veya geleneksel alanlar ve çevrelerinin tanımlaması, onarımları, sağlıklılaştırılmaları, bakımları ve yeniden canlandırılmaları anlamına gelir. Genel İlkeler 3. madde de Her tarihi alan ve çevresi, özel karakteri ve dengesi, onu oluşturan parçaların birbirleriyle kaynaşmasına bağlı olan ve yapılar, mekânsal organizasyon ve çevresi kadar insan faaliyetlerini de içeren bir bütün olarak görülmelidir. Bütün geçerli öğeleri, insan etkinlikleri de dâhil olmak üzere ne kadar yalın olurlarsa olsunlar, bütüne oranla göz ardı edilemeyecek olan bir anlam taşırlar”.

Tüm bu kurumsal oluşumları Alpullu üzerinde irdelediğimizde, yerleşkenin değerlerinin tanımlara uyduğunu söylemek mümkündür. Yurt dışında örneklerine sıkça rastladığımız endüstriyel mirasın korunması ve değerlendirilmesi kapsamında, ülkemizde de bu örneklerle rastlamak mümkündür.

Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası, 'Abdullah Gül Üniversitesi' olarak kullanılmak üzere Emre Arolat Mimarlık (EAA) tarafından hazırlanan AGÜ Sümer Kampüs projesi 2012 yılında Singapur'da düzenlenen Dünya Mimarlık Festivalinde 'Eğitim Yapıları' kategorisinde birincilik ödülü almıştır (<http://www.agu.edu.tr/sumerkampus>). Aynı zamanda proje Capital ve Ekonomist dergilerinin düzenlediği "Türkiye'nin En Başarılı Emlak Yatırımları" araştırmasında hem Türkiye birincisi, hem de Türkiye ikincisi seçilmiştir (<http://www.arkitera.com/haber/11962/agu-sumer-kampusu-projesi-turkiye-birincisi-oldu>). AGÜ Sümer kampüsü eğitim yapısı olarak yeniden işlevlendirilmiş ve günümüzde kullanılmaktadır. Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası ise Nazilli Kaymakamlığı ile Adnan Menderes Üniversitesi (ADÜ) arasında 2003 yılında imzalanan devir protokolü ile eğitime kazandırılarak Sümer Kampüsü olarak hizmet vermektedir. İstanbul da Silahtarağa elektrik santrali 2004 yılında Enerji Bakanlığı ile imzalanan protokol sonrasında çalışmalara başlanmıştır. 2007 yılında renovasyon'u tamamlanarak "Santral İstanbul" adıyla Bilgi Üniversitesi Kampüsü olarak kullanılmaktadır.

Sonuç

Alpullu Şeker Fabrikası Yerleşkesi, gerek üretim tesisleri gerekse sosyal alanları ile hem tarihe tanıklık etmiştir, hem de Erken Cumhuriyet dönemi mimarisinin özelliklerini taşımaktadır. Fabrikanın sanayi kısmının ömrünü tamamlaması sonrasında da sahip olduğu nitelikleriyle gerek ekonomik boyutta, gerek ülke kültürü bağlamında önemli bir değer olduğu açıktır. Bu durum yerleşkenin tescillenmesiyle de onaylanmıştır. Bu bağlamda yerleşke, dönem özelliklerinin yaşamsal kodlarının gelecek kuşaklara yansıtılabilmesi açısından **“belgesel değer”** taşımaktadır. Yerleşke içinde bulunan yapıların sağlamlığını koruması göz önüne alındığında **“kullanılabilirlik değeri”** taşımaktadır.

Erken Cumhuriyet dönemi modernleşme araçlarından biri olan yerleşke, bir dönemin ve belirli bir coğrafyanın sosyo-kültürel yapısını etkilemiştir. Fabrika içinde bulunan hastane yalnızca fabrika çalışanlarına değil, bölge halkına da hizmet vermiştir. Bunun yanında spor tesisleri, lojmanlar, restoran, balo salonu, sinema vb alanlar bölge insanının sosyo-kültürel gelişiminde etkili olması sebebiyle **“Sosyo-Kültürel”** değer taşımaktadır. Koruma altına alınan yerleşkenin, üretim ve sosyal tesislerin üretime devam edememesi durumunda, farklı alternatiflerle, orijinal kültürel kodları korunarak çağdaş değerlere uygun sosyal amaçlı olarak kullanılmalıdır.

Kaynakça

- Cengizkan,M.N 2002 Endüstri Arkeolojisinde Mimarlığın Yeri: Sanayinin Terk ettiği Alanlarda "Yeniden-Mimari".Endüstri Yapılarının Yeniden Kullanımı Dosyası, Mimarlık Dergisi, Sayı 308, Sayfa 40-41
- Bancı, S. 2006. Şeker Şirketi Ve Ankara Şeker Fabrikası Yerleşkesi. TMMOB Mimarlık Odası Ankara Şubesi Bülten 4,
- Eskişehir Şeker Fabrikası .1934. 28.02.1934 Tarihli Cumhuriyet Gazetesi Arşivi. Cumhuriyet Gazetesi Arşivi
- Ayhan,E.D. 2006. Workers' Health And Architecture: A Reading On Eskişehir Sugar Factory Within Turkish Modernization. OTDÜ Mimarlık Bölümü, Yüksek Lisans Tezi
- Günaydın, İ. 2006. Beyaz Şekerin Aclaşan Öyküsü. Mühendislik Mimarlık Öyküleri-2, Türk Mühendis ve Mimari Odaları Birliği. Mayıs Sayısı
- Kaprol,T ve Minez,B. 2009. Türkiye’de Cumhuriyet Dönemi Endüstriyel Mirası: Alpullu Şeker Fabrikası. Mimar.ist. Haziran , 9/32, 19-27
- Ahunbay,Z. 1996. Carta Del Restaura (1931), Venedik Tüzüğü (Mayıs 1964), Amsterdam Bildirgesi (1975),Tarihi Alanların Korunması ve Çağdaş Rollerini Konusunda Tavsiyeler (Unesco, 30 Kasım 1976, Nairobi). Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, YEM Yayınları
- Engin, A. 1999. Bir Şeker Hikayesi Alpullu Şeker Fabrikası. 75.yılda Çarklardan Chiplere. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Köksal,G ve Aksoy, A ve diğerleri. Kültürel Miras Yönetimi. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2573 Tanıtım Bülteni.Kırklareli Ticaret ve Sanayi Odası, Kırklareli 1967 İl Yıllığı, Kırklareli Valiliği, Mülâyim,A, Arşiv, 2012.
- Karaçam,N. 2012.Alpullu Şeker Fabrikasının Kuruluş Hikayesi. <http://www.gazetetrakya.com> 10 Ekim 2013 tarihinde alınmıştır.
- Taygun, N. “Türkşeker’in Öyküsü” Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş., Yayın No:217 Ankara 1993
- Bayhan,B. 2013. AGÜ Sümer Kampüsü Projesi, Türkiye Birincisi Oldu. <http://www.arkitera.com/haber/11962/agu-sumer-kampusu-projesi-turkiye-birincisi-oldu> 25.02.2014 tarihinde alınmıştır. <http://eogrenme.anadolu.edu.tr/eKitap/KMT201U.pdf>
- Zarakolu,A. .Memleketimizde Demiryolu Politikası. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/248/2390.pdf> 25.02.2013 tarihinde alınmıştır. BWS History. http://www.bws-technologie.de/en_EN/corporate/history.html 25.02.2013 tarihinde alınmıştır. <http://www.turkseker.gov.tr/Tarihce.aspx> 25.02.2013 tarihinde alınmıştır. <https://www.facebook.com/video/video.php?v=186539251372165> <http://www.santralistanbul.org/pages/index/about/tr/> 25.02.2015 tarihinde alınmıştır. <http://www.agu.edu.tr/sumerkampus> 25.02.2015 tarihinde alınmıştır. <http://www.agu.edu.tr/pages.php?p=1&id=49> 25.02.2015 tarihinde alınmıştır.